

- формаційного суспільства : матер. наук.-практ. конф. 12 листоп. 2009 р., м. Львів. — Л. : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. — С. 214-224.
20. Сохацька Є. І. Штрихи до портрета Івана Огієнка — книголюба (за матеріалами його перших канадських журналів «Слово істини», «Наша культура») / Є. І. Сохацька // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету : Серія : Бібліотекознавство. Книгознавство. — Кам'янець-Подільський : К-ПНУ, 2008. — Вип. 1. — С. 48-54.
21. Тимошик М. С. «Лишусь навіки з чужиною...» Митрополит Іларіон [Іван Огієнко] і українське відродження. — Вінніпег ; К. : Укр. правосл. Собор Св. Покрови, Наук. — Вид. центр «Наша культура і наука», 2000. — 545 с.
22. Юрченко О. Варшавський період життєдіяльності Івана Огієнка / Ольга Юрченко // Творча спадщина Івана Огієнка в контексті сучасного розвитку гуманітарних наук: зб. доп. міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 червня 2007 р., м. Київ. — К., 2007. — С. 79-82.

The article analyses the influence of book-studying, library-studying views of professor I. Ohiyenko onto the activity of the library of State Ukrainian University in Kamianets-Podilskiy in 1918-1920 s and its book collections, Created in emigration.

Key words: library-studying, university, fundamental library, emigration.

Отримано: 29.03.11 р.

УДК 821.161.2.—1.09

І. П. Прокоф'єв

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ГРОМАДЯНСЬКА ЛІРИКА ВІКТОРА ЖЕНЧЕНКА

У статті розкриваються особливості громадянської лірики Віктора Сенченка, національно-патріотичні мотиви його поезій.

Ключові слова: поезія, поет, лірика, вірш.

Рушієм розвитку мистецтва є талант. Справжній талант — явище поодиноке. Особливо — талант багатогранний.

Багатогранним творчим хистом наділила доля Віктора Женченка, який ось уже півстоліття самовіддано трудиться на ниві української культури. Він — відомий оперний і камерний співак, письменник, перекладач. Заслужений діяч мистецтв України. Лауреат літературної премії імені Андрія Малишка.

Про поетичну творчість В. Женченка писали І. Дзюба, Л. Коваленко, А. Мойсієнко, М. Славинський, О. Слоньовська, М. Шевченко, С. Зінчук, П. Велесик та ін. Однак питання поезики громадянської лірики письменника досі розглядалися лише побіжно і не знайшли належного висвітлення. У цій статті зроблено спробу доповнити існуючі дослідження в зазначеному плані.

У поезії В. Женченка відлунують шістдесятницькі (близькі до симоненківських) громадянські мотиви. Звучать вони щиро і лірично

но переконливо: “Який красивий ти на повен зріст, мій зболений, принижений народі!” [2, с. 11].

Письменник привітав зорю Незалежності, як зорю Надії на те, що спаде, “... з народу тавро ганьби, ярмо і путо”, що “... Україна — мов дитина на руках — в нового світу!”, що “... Спинивсь нарешті сатанинський біг в нікуди!”. Однак, захоплена масовим поривом до свободи, поетова муза дуже швидко завважила, скільки відкритих і прихованих перешкод чатують на чесні і благородні прагнення співвітчизників. І прийшла, знову прийшла тривога — за долю нації, її культурних надбань, її ідеалів.

Тривога за людину, за екологію душі — один із головних стрижнів творчості В. Женченка. У книзі “Зневаж свій страх” ця тема стала ліричною домінантою цілого розділу віршів. Їх героя хвилює людська байдужість, яка зводить нанівець найсвітліші людські задуми і поривання:

Байдужість нищить нас. Щоднини.
Витрую в серцях ясу.
І зостається від людини —
Холодна глипанка парсун.

.....
... байдужих до свого й чужого,
до трав,
до неба,
до бджоли,
до віри,
до братів по крові,
до всього, що життям дано;
до батька й матері,
до мови... [1, с. 26].

Ця ментальна вада, це віковичне “моя хата скраю” не тільки породжує трепет болісної струни у творах поета, а й бажання збагнути причини живучості зазначеного соціально-психологічного явища, намагання осмислити можливі шляхи його подолання. Ліричний герой виповнений прагненням вберегти народ від безпам’ятства, закликає ревно плекати «все, що нас єднає» («Напис на камені», «Мій син малое...», «Вокзал», «Як зіницю ока бережіть»).

Мотив тривоги за Україну, її майбутнє в поезії В. Женченка з новою силою зазвучав на рубежі століть, коли стало очевидним сповзання молоді української держави в яму олігархічно-кримінальної вакханалії і тотального потоптування народних інтересів.

Цикл під назвою «Тривога» відкриває не одну книгу поета. До нього увійшли твори різних років. Всі вони пронизані вболіванням за стражденну долю рідного люду, гірким розчаруванням у діях провідирів, які його зраджують, прагненням застерегти від згубного шляху, зберегти духовні надбання:

В останнім розбраті шаленім
Ми згоримо, немов снопи.
Молюсь щонічно і щоденно:
“І одведи, і заступи...” [2, с. 15].

Як стверджує А. Мойсієнко, “Женченко-поет добре знає ціну життя (далося взнаки голодне воєнне дитинство, сирітське повоення), ціну образного слова...” [3, с. 6]. Занурюючись у глибини народного буття, поет дошукується причин важкого, суперечливого поступу нації до правди і свободи:

Як важко підніматися з колін!
Ще важче — рабство з пам'яті зітерти...
Цей страх,
ця нищість,
як собаки злі,
готові й душу на шматки роздерти,
а треба — встати!
Важко встаємо... [2, с. 11].

Як і Т. Шевченко, Є. Маланюк, Л. Костенко, Б. Олійник та інші українські поети, В. Женченко з болем і гнівом пише про хохляцьку безхребетність, відсутність почуття національної гідності у земляків, їх готовність без видимих причин покійно прогинатися під агресивних чужинців, про самоїдство. Поет картає сучасників за невміння уникнути дрібних чвар, згубної міжособної боротьби за лідерство («І знову нас розварених несе у пащу некерованих емоцій?!») [2, с. 21]. У зазначених суспільних проявах він вбачає загрозу для утвердження незалежності і з гирким сарказмом застерігає братів-українців від непоправних помилок («... Ми знаємо, хто прийде нас мирить. Миритиме він нас ще років триста» [2, с. 21]). Особливо хвилюють поета проблеми національної культури, мови. Нехтування ними — пряма загроза збереженню національної автентичності, загроза самому існуванню нації:

А суржик — сипле. Звідусюд...
Невже не соромно?
Не досить?
Невже влаштовує мій люд
сіріти й досі в малоросах?
І як ти знімеш це тавро,
Оцю людську ганьбу потворну,
Коли — на диво! — сам народ
Щодня руба себе під корінь!? [2, с. 20],

у багатьох інших творах — шевченківські, маланюківські ноти докору, осуду асоціальних дій “крутих” сучасників, і тут же — громадянське прагнення просвітлити їх душі та уми, бо “тільки б нас — на спільнім полі — не зіштовхнули злість і смерть” [2, с. 15], бо:

Накличем знову — знищать всіх.
І навіть те допалять, скосять,
що залишилось на посів [2, с. 15].

Вірші В. Женченка найчастіше — емоційні спалахи, викликані якимсь враженням, внутрішнім душевним імпульсом, явищем суспільного життя чи природи. Витримані вони, як правило, в руслі одномоірної поетики. Але є в його доробку і неодномоірні за своєю

формозмістовою структурою твори. Це вірші-метафори медитативного характеру. Ось один із них:

Біля поверженого пня,
що й досі протестує всеу,
стрункий, тужавий молодняк
у сяйві сонця торжествує.

А далина ж кругом яка!
А свіжий вітер!
А свобода!
А міць яка в молодняка!
А згода!

Одні у них — і зір, і слух,
одне у них кореневище.
Так буде... доки спритний зух
не випнеться над ними вище [1, с. 40].

Тут маємо роздум про неоднозначність людського ества, про “ego”, як рушій розвитку особистості і руйнач суспільної гармонії. Це універсальний образ змагальності у світі живої природи і в соціумі. З цим образом глибинно пов’язаний зміст багатьох інших творів поета, хоча зв’язок цей помічається не одразу. Цей образ — своєрідний ейдетичний знак, дороговказ для того, хто прагне небуденного, нескороспішного перебування в художньому світі цього письменника.

Проблемно-тематичний аналіз Женченкової лірики показує, що поетова увага найчастіше зосереджується на явищах соціально-психологічних. Людина, її внутрішній світ з суперечливою схильністю до добра і зла розглядаються у найрізноманітніших ракурсах. Зокрема, у в такому:

Нас не потряс розп’яття час,
Ми не покаялись нітрохи
відтоді,
як за нас — за нас? —
пішов Син Божий на Голгофу...

Все залишилось як було
(гріхам століття не завада).
При нас донині: вбивства, зло,
продажність, підлість,
заздрість, зрада ... [2, с. 41].

Названі тут і неназвані вади людської природи знаходять окреме художнє осмислення у віршах “Заздрість”, “Напис на камені”, “Він”, “Поглянь на цих людей з небес...”, “Драбина слави”, “Штрихи до портретів сьогоднішніх “риштувальників” соборної України”, “Вокзал”, “Біг оленя” та ін. Своєрідним концептуальним пуантом поетових роздумів про людину, їх квінтесенцією бачиться уже згадуваний вірш “Біля поверженого пня”.

В. Женченко добре володіє прийомом розгорнутої алегорії і завдяки цьому часто досягає неабиякої художньої інформативності

тексту. Скільки говориться сьогодні письменниками, публіцистами, педагогами про інфантилізм молодого покоління, “поцимбально непосидючих” хлопців та дівчат... [4, с. 7]. (Хоч, звісно, не всі такі). І заперечувати існування цієї проблеми було б безглуздя. Однак заперечують... А В. Женченко сказав коротко, містко і точно:

За нами — з мальв і ковили! —
встають на дибки мухомори.
Ці остаточно зітруть код [2, с. 43].

І це — не безапеляційне легкодумне твердження. Це знову — застереження. Застереження для того, щоб ми не були бездіяльними. Щоб код національного духу було збережено, а «мухоморів» поменшало. Поет сподівається, що саме так і буде. Сподівається і вірить. Надією і вірою прагне осяяти, воскресити зневірених. Тому використовує жанр молитви («Щоденна молитва Євгенії Пастернак»):

Отче наш, Володарю незмінний,
ладна знов і знов тебе прохать:
дай моїй праматері — Україні
вистраждану Божу благодать.

Глянь, вона знекровлена згасає,
На краю погибелі стоїть...
Господи, молю тебе, благаю,
захисти і утверди її!

Хай Твій дар у кожний дім полине,
в кожне серце, сповнене мольби,
хай мій рід хоч сотню літ спочине
від насильств, від крові, від ганьби.

.....
Мій народ, очистившись од скверни,
розцвіте, воскресне — все одно! —
і природа з вдячністю поверне
все, що нам від Господа дано! [2, с. 22].

У вірші «В ніч перед Водохрещем», який теж створено у формі молитви, автор з високою художньою продуктивністю застосовує прийом символізації:

Незвичайна ця ніч — молода!
Між льодів і снігів, серед січня,
прибуває, нуртує вода —
бунтівна! животворна! магічна!

.....
Дай нам, Боже, до храму дійти...
Дай терпіння, дай віри твердої!
Окропи, освіти, освяти
Молодою, святою водою!

Хай з водою відійде біда,
Хай від чистих криниць — завесніє...

Молода українська вода
Прибуває до нас, як надія! [2, с. 29].

У цьому, безперечно, одному з кращих творів В. Женченка, йдеться про відродження і утвердження духовних сил народу, поет співає осанну його духовній величі, він наснажує нас надією на те, що хоч і повишиналися з нашої землі і там, і тут «мухомори», «молода українська вода набирає цілющої сили!». Вона нездоланна. А тому воскресіння гряде!

У кращій своїй частині громадянська лірика В. Женченка — помітне і цікаве явище сучасної української літератури. Вона чекає серйозних і ґрунтовних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Женченко В. Зневаж, свій страх : поезії / В. Женченко. — К. : Укр. письменник, Вир, 1997. — 125 с.
2. Женченко В. Живу!.. : поезія. / В. Женченко. — К. : Жнець, 2006. — 199 с.
3. Мойсієнко А. Два крила творчості Віктора Женченка / А. Мойсієнко // Женченко В. Живу!.. : поезія. — К. : Жнець, 2006. — С. 5-8.
4. Щириця П. Учитель "Вірую" / П. Щириця // Літ. Україна. — 2009. — 31 груд.

Peculiarities of social lyrics poetry by V. Zhenchenko are defined in the article, national and patriotic motives are analyzed in his poetry.

Key words: poetry, poet, lyrics, poem.

Отримано: 23.08.2011 р.

УДК 378.016:821.161.2-94

О. А. Рарицький

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗАУВАГИ ДО ВИВЧЕННЯ КОЗАЦЬКОГО ЛІТОПИСАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У дослідженні пропонуються методичні рекомендації щодо вивчення козацького літописання на заняттях з історії української літератури студентами-першокурсниками філологічних факультетів, подається орієнтовний план його проведення та рекомендована література.

Ключові слова: літописи, практичне заняття, літературний процес.

Із літописними оповіданнями студенти-першокурсники текстually знайомляться на практичних заняттях, коли вивчають „Повість временних літ”, інші літописи киеворуської доби. Характерно, що традиція літописання не переривається й у наступні століття, а особливо бурхливого розвитку досягає у період визвольних змагань українського народу проти польської шляхти у 1648-1957 роках та в наступні часи. „Пізніше, за часу Хмельниччини, — зазначає Іван Огієнко, — в XVII та потім в XVIII віці у нас іде низка цікавих літописів Самовидця, Сафоновича, Густинський літо-